

The background of the entire page is a photograph of a vast, open landscape. In the foreground, a brown deer with large, dark antlers stands on a grassy hillside, facing away from the camera and looking towards the horizon. The landscape beyond is a wide valley with rolling hills and a winding river or stream. The sky is a pale, hazy blue. The overall tone is natural and serene.

Naturen på dagsordenen - i nationalparkerne

Gode råd til alle,
som vil arbejde
for naturen

Danmarks Naturfredningsforening
Dansk Ornitologisk Forening
Friluftsrådet
WWF - Verdensnaturfonden

Forord

De grønne organisationer bag dette hæfte har i de sidste fem år arbejdet aktivt for naturen i nationalparker – både lokalt og nationalt. Nu er nationalparkerne kommet. Det er også nu, de skal tage form.

Med nationalparkloven har vi mulighed for at være aktive og deltage i udviklingen af noget af den bedste natur, vi har i Danmark. Arbejdet bliver spændende, men bestemt ikke let. Mange interesser er i spil, men nationalparker handler først og fremmest om at styrke naturen og give os rigere muligheder for at opleve det bedste, som dansk natur kan byde på.

Med dette hæfte vil vi inspirere alle, der har interesse for naturen, til at indgå aktivt og kvalificeret i arbejdet. Det kan være lokale grønne organisationer, borgere med interesse for naturen, men også nationalparkbestyrelser, embedsfolk i kommuner, lokale politikere og andre.

Der er mange måder, man kan spille med i denne proces. Lige fra at stille forslag til forvaltning af nationalparken og til direkte at indgå i praktiske projekter.

Hæftet kan også bruges i forbindelse med udvikling af andre naturområder end lige nationalparker. Mange steder arbejder kommuner og staten med at forvalte og etablere andre større sammenhængende naturområder. Også her kan dette hæfte være til inspiration.

Hæftet giver en kort, faglig baggrund for en række naturforvaltningsbegreber og på de overordnede processer i forbindelse med etablering og drift af nationalparkerne. Samtidig får du en lang række anbefalinger til, hvordan man kan indgå i arbejdet med den enkelte nationalpark. Disse anbefalinger er nummererede i teksten.

Brug hæftet, vær aktiv og konstruktiv – til glæde for den danske natur og til glæde for befolkningens naturoplevelser.

*Danmarks Naturfredningsforening
Dansk Ornitologisk Forening
Friluftsrådet
WWF - Verdensnaturfonden*

Danmarks Nationalparker

De danske nationalparker skal først og fremmest give den trængte natur et løft. Det er nødvendigt, for gennem de sidste mange årtier er naturen blevet

presset mere og mere. Der er for lidt natur i Danmark. Den natur, vi stadig har, er for spredt og ligger nærmest som små øer i et intensivt opdyrket

landskab. Der mangler store sammenhængende naturområder og korridorer, der knytter de enkelte naturområder sammen.

Naturhensynet skal have højeste prioritet. Det mener jeg også fremgår af lovforslagets bestemmelser om formålet med og hele udvælgelsen af nationalparkerne. Jeg vil derfor også sikre, at naturhensynene får denne høje prioritet i de kommende bekendtgørelser, der skal udgøre grundlaget for de konkrete nationalparker.

Tidligere miljøminister Connie Hedegaard.

Fra OECD til regeringsinitiativer

I 1999 lavede OECD (Organisationen for økonomisk samarbejde og udvikling) en vurdering af miljøindsatsen i Danmark. Den anbefalede, at vi undersøgte muligheden for at etablere et netværk af naturparker. Regeringen nedsatte i år 2000 et udvalg, Wilhelm-udvalget, der året efter foreslog at etablere seks større, nationale naturområder.

I august 2002 besluttede regeringen at igangsætte 2-3 pilotprojekter på baggrund af Wilhelmudvalgets rapport. Året efter aftalte Miljøministeriet og Friluftsrådet at sætte i alt syv pilotprojekter i gang, der blev suppleret med yderligere tre såkaldte undersøgelsesområder, foreslået af Friluftsrådet.

Lokale borgere satte sig sammen og drøftede, om det ville være en god ide med en nationalpark i netop deres område. I de mange slutrapporter og underrapporter er der mange ideer og forslag til at forbedre og øge naturindholdet i de kommende nationalparker.

I 2003 etablerede miljøministeren og Friluftsrådet en bredt sammensat, national følgegruppe for nationalparker, der frem til 2006 koordinerede og fulgte pilotprojektarbejdet tæt.

Den 1. oktober 2005 lå der ti rapporter på miljøministerens bord. De beskrev ti forslag til nationalparker: Thy, Læsø, Lille Vildmose, Mols Bjerge, Vadehavet, Møn, Kongernes Nordsjælland, Skjern Å, Åmosen og Det kulturhistoriske landskab Roskilde/Lejre.

I juni 2007 blev "Lov om nationalparker" vedtaget af et stort flertal i Folketinget, og 23 dage senere bestemte miljøministeren sammen med forligskredsen, at Danmarks første nationalpark skulle ligge i Thy. I januar 2008 kom yderligere fire områder til - Mols Bjerge, Skjern Å, Vadehavet og Kongernes Nordsjælland. Det er godt for nationalparksagen, at der er et bredt politisk forlig bag beslutningerne.

Du kan finde rapporter fra de mange pilot- og undersøgelsesprojekter, med mange gode ideer til at sikre og skabe mere natur, på Skov- og Naturstyrelsens hjemmeside: www.skovognatur.dk – søg under "pilotprojekter".

Det vigtigste er naturen

I nationalparkloven fastslår § 1: "Lovens formål er ved oprettelse af nationalparker at skabe og sikre større sammenhængende naturområder og landskaber af national og international betydning."

Dermed fastslås og forankres det synspunkt, som skiftende ministre, grønne organisationer, udvalg, følgegrupper m.v. gentagne gange har givet udtryk for: Nationalparkerne er først og fremmest naturprojekter.

I nationalparkerne skal den eksisterende natur sikres, men der skal også skabes mere natur, og naturens kvalitet skal styrkes. Parkerne skal tilmed være af en vis størrelse og være af såvel national som international betydning.

Nationalparker skal ikke bare være vores nuværende naturområder, hvor man blot tilføjer en bænk og et skilt, og så er den hjemme.

Du kan spille en rolle i Danmarks nye nationalparker. På de mange offentlige møder og høringer, der skal gennemføres, kan du give dit besyv med.

Dit engagement giver også store glæder. At være med i en proces som den, der skal gennemføres i de kommende år, giver muligheden for være en brik i det spil, der skal ændre Danmark fra at være et lille land, fattig på natur – til et land med store, spændende naturområder og korridorer, der knytter nationalparkerne sammen i et grønt netværk.

Hvad er en dansk nationalpark?

Formålet med de danske nationalparker er ifølge loven at:

1. Skabe og sikre større sammenhængende naturområder og landskaber af national og international betydning
2. Bevare og styrke naturens kvalitet og mangfoldighed
3. Sikre kontinuitet og muligheder for fri dynamik i naturen
4. Bevare og styrke de landskabelige og geologiske værdier
5. Bevare og synliggøre de kulturhistoriske værdier og mangfoldigheden i kulturlandskabet
6. Understøtte forskning og undervisning i områdernes værdier
7. Fremme befolkningens muligheder for at bruge og opleve naturen og landskabet
8. Styrke formidlingen af viden om områdernes værdier og udvikling
9. Understøtte en udvikling til gavn for lokalsamfundet, herunder erhvervslivet, under respekt for beskyttelsesinteresserne, og
10. Styrke bevidstheden om området værdier gennem inddragelse af befolkningen i nationalparkens etablering og udvikling.

De grønne begreber

Når det er vigtigt at fastholde nationalparkerne som naturprojekter, er det også væsentligt, at man er enige om, hvad man taler om. Det gælder ikke mindst, fordi vi i Danmark har uendeligt lidt af den oprindelige natur tilbage. Langt hovedparten af det, vi i dag opfatter som natur, er resultatet af tidligere tiders benyttelse.

Der er derfor en række definitioner på begreber, som det kan være en god ide at sætte sig ind i, når I skal til at drøfte indholdet af jeres nationalpark.

Naturkvalitet

Ud fra en biologisk vurdering kan man definere naturkvalitet som et begreb, opbygget af fem elementer: Vildhed, oprindelighed, kontinuitet, autenticitet og specialisering.

Den ideelle tilstand, hvor alle fem elementer er maksimalt repræsenteret, findes sandsynligvis ikke i Danmark, da den danske natur næsten overalt er påvirket af mennesket i større eller mindre grad. Et eller flere af elementerne vil derfor som regel være særlig betydningsfulde i de enkelte områder, men ikke dem alle.

"Vildhed" er et udtryk for naturens frie udfoldelse uden påvirkning af menneskelige aktiviteter. Det kan fx være vandets og vindens frie dynamik eller vegetationsudviklingen i en urørt naturskov.

Fang skønheden i det vilde. Vandreklitten Råbjerg Mile i Vendsyssel er stort set overladt til sig selv og vindens kræfter. I vandreklittens spor dannes næringsfattige klitsøer. Foto: Tao Lytzen.

"Kontinuitet" betyder en rimelig lang varighed af de tilstedeværende naturprocesser. Hvor oprindelighed altid har en meget lang tidshorisont, kan kontinuitet godt gælde kortere tidsrum. På samme måde kan kontinuitet også være i modstrid med vildhed. Et eksempel på dette er et overdrev, hvor årelang drift med afgræsning er med til at fastholde denne særlige naturtype, hvor den – uden afgræsning – ville gro til og blive mere vild.

"Oprindelighed" er graden af uforandrethed i forhold til fx geologi, og om de tilstedeværende arter er naturligt hjemmehørende. Naturtyper, der er kommet uden menneskets påvirkning, er oprindelige, det kan være højmoser, klitheder m.m., hvorimod meget natur netop er et resultat af menneskenes aktiviteter fx. mange heder og overdrev.

Skrænterne ved de danske kyster, som her ved Lyø sydvest, er vild natur, der ikke påvirkes af mennesket. Foto: Poul Henrik Harritz.

I århundreder har kreaturer afgræsset enge, overdrev og strandenge og fremmet en særlig flora og fauna. Ophørte afgræsningen, ville engen og overdrevet ændres totalt. Foto: Lars Gejl.

"Specialisering" er et udtryk for, i hvor høj grad en lokalitet rummer unikke, sjældne og/eller stærkt specialiserede arter, naturtyper, strukturer eller andre naturelementer. Mange fåtallige, rødlistede arter på en lokalitet er derfor udtryk for høj biologisk kvalitet.

Naturkvalitet er ikke det samme som biodiversitet (se senere afsnit), og det er væsentligt at være opmærksom på, at hverken biodiversitet eller naturkvalitet nødvendigvis er synonymt med mange arter på stedet. Fx er højmoser, lobeliesøer og klitheder naturligt artsfattige, men kan have meget høj naturkvalitet.

Klitheder er sjældne i Europa, men almindelige i Vestjylland, som her ved Lodbjerg Klitplantage i Thy. Få arter, men høj naturkvalitet. Foto: Poul Henrik Harritz.

"Autenticitet" er graden af ægthed. En autentisk art er én, som optræder på lokaliteten af egen fri drift. Modpolen er introducerede arter. Autentiske landskaber afspejler områdets historie inkl. menneskelige påvirkninger. Ved naturgenopretning er det autentisk at lade åen "selv finde" sit nye leje, i stedet for at udgrave de gamle slyngninger som åen engang antog.

Den store kobbersnepe kræver helt specifikke forhold i bl.a. vegetationshøjde, før den slår sig ned og yngler. Den er en autentisk art på strandenge, der plejes korrekt. Foto: Poul Reib.

"Antal gør en forskel"

Områder med store bestande af orkideer, mængder af rastende bramgæs (som her) eller store bestande af kronvildt er i sig selv værdifulde og har oplevelsesmæssige kvaliteter, der er værd at fremhæve.

Foto: Poul Reib.

Kerneområder og landskabsområder

I en nationalpark vil der ofte være naturområder, der er vigtigere end andre områder. De kan passende kaldes henholdsvis kerneområder og landskabsområder.

Kerneværdierne i parken

Kerneområdernes helt særlige kvaliteter er bl.a. det, der berettiger oprettelsen af den enkelte nationalpark, og det er derfor udgangspunkt for naturens udvikling i nationalparken som helhed. Her skal de specielle og truede arter og naturtyper i særlig grad tilgodeses. Det bør være så store områder som muligt, og er der flere af den type af områder, bør de forbindes til en helhed. De skal være af national eller international interesse – eller kunne udvikles til det.

I kerneområderne vil man ofte finde vild og dynamisk natur, men også plejet natur i form af enge, overdrev, heder m.m.

Besøgende bør have gode muligheder for at opleve den særlige natur i kerneområderne, men beskyttelse går forud for benyttelse. Det betyder, at dele af et kerneområde derfor i givet fald kan planlægges uden adgang, men ofte vil der i kerneområdet være fleksible adgangsforhold, der af hensyn til kerneområdernes flora og fauna kan ændres fra år til år eller efter årstider. Stier, informationstavler og udsigtsplatforme skal give gode oplevelser.

*Vildtreservatet med klitter og klithede syd for Hanstholm vil blive et af Thy Nationalparks kerneområder. Dele af området skal iagttages på afstand af hensyn til naturen.
Foto: Poul Henrik Harritz.*

Landskabet i parken

Landskabsområderne udgør de øvrige områder i nationalparkerne og skal forvaltes i sammenhæng med kerneområderne og dermed udvikles til store, sammenhængende landskaber.

Natur og landskab skal påvirkes så lidt som muligt, have økologisk sammenhæng og øget biodiversitet. Landskabsområderne skal – gennem naturpleje, genopretning og økologiske korridorer – støtte kerneområderne og give mulighed for arters spredning. Friluftslivet skal have gode muligheder fx gennem et sammenhængende net af vandre-, cykel- og ridestier, udsigtstårne og primitive overnatningsmuligheder.

Biodiversitet

Biodiversitet er en mere mundret forkortelse af begrebet "biologisk diversitet" eller "biologisk mangfoldighed". Med biodiversitet forstås mangfoldighed af alle levende organismer i alle former for økosystemer på land såvel som i ferskvand og i havet. Biologisk mangfoldighed omfatter også samspillet mellem arter og deres omgivelser i økosystemer, mikroorganismer og den genetiske mangfoldighed eller arvelige variation, der findes blandt forskellige individer og bestande af samme art (gener og genpuljer).

Naturen skal være i højsædet i de danske nationalparker, men også kulturen skal formidles. Kommandørgården på Rømø er ikke blot en del af Nationalmuseet, men fortæller også om sammenhængen mellem Rømø, ældre tiders omfattende hvalfangst og den natur- og kulturhistorie, der er knyttet til naturgrundlaget i denne del af Danmark.

Foto: Poul Henrik Harritz.

CASE

Naturplanen

Lone Sondrup er landmand ved Mariager Fjord. Hun var en af de ganske få kvinder, der deltog i Wilhjelmudvalgets arbejde for en bedre og rigere natur. Da hun havde hørt fageksperterne nævne ordet "naturplan" gang på gang, spurgte hun, hvad det egentlig var for noget. Svaret åbnede nye dimensioner for hende.

"Naturplaner i landbruget er en øjenåbner af dimensioner. Med dette redskab har vi et bedre overblik over den lille natur på ejendomsniveau. Beskrivelsen af de forskellige naturelementer indgår i handleplaner, som er et brugbart redskab til at håndtere natur og produktion i balance med hinanden. Man får ganske enkelt et større ejerskab til sin natur på bedriften, når man ved, hvad man har!", siger Lone Sondrup, der hurtigt fik udarbejdet en naturplan for sin bedrift. (Citat fra Naturdebatten på www.skovognatur.dk)

Det kan ofte være oplagt at lave naturplaner i samarbejde med lokale grønne ildsjæle, der kan hjælpe landmanden med at fortælle om eksisterende og potentielle naturværdier.

Naturplan

En naturplan er et idékatalog til den enkelte landmand. Planen udarbejdes mellem landmanden og en naturkonsulent.

Planen indeholder anbefalinger til, hvordan man kan tage flere hensyn til naturen på sit landbrug. Formålet med naturplanerne er at forbedre forholdene for dyr og planter i landbrugslandet og give landmanden overblik over bedriftens naturelementer.

Landmanden får faglig rådgivning om, hvad der konkret kan gøres ved vandhullet, i engen eller langs læhegnet for at skabe bedre forhold for de vilde dyr og planter.

Åer og ådale er de naturlige korridorer i et tæt opdyrket Danmark.
Foto: Poul Henrik Harritz.

En naturplan kan få landmændene til at tage mere hensyn til naturen på deres landbrug. Et væsentligt element er det ejerskab til naturværdierne, som opstår i dialogen enten med konsulenten eller de lokale grønne ildsjæle.
Foto: Thyge Nygaard.

Urskov findes ikke i Danmark, men den urørte naturskov er et godt eksempel på dynamisk natur. Foto: Bert Wiklund.

Korridorer – naturens egne veje

I Danmark er naturen meget opsplittet, og afstanden mellem naturområder, og dermed arter og bestande, er blevet alt for stor. Et af målene med etablering af nationalparker er at bryde denne udvikling og genskabe noget af den tabte sammenhæng.

En korridor er en forbindelse mellem arters mulige levesteder. Korridorerne består af strukturer i landskabet, der gør det muligt for de forskellige arter at sprede sig til andre mulige levesteder, og dermed give mulighed for at udveksle gener.

Forskellige arter har behov for forskellige typer af korridorer. Små arter har typisk dårlig spredningsevne og har derfor behov for korte afstande til nabobestande.

Korridorer kan både være sammenhængende landskabselementer eller en mosaik af småbiotoper, der kan fungere som trædesten i et opbrudt landskab.

Dynamisk natur

En righoldig natur er et resultat af de mange dynamiske sammenhænge mellem opvækst, tilgroning og henfald. Man skal forestille sig mange forskellige stadier repræsenteret på én gang – i en mosaik i både tid og rum.

Den intensive udnyttelse af det danske landskab gennem mange århundreder har givet en natur, der er opsplittet, forringet og med en dynamik, der er stærkt påvirket af menneskelig aktivitet. Ofte er områderne fastholdt i samme situation af diverse naturplejeforanstaltninger. De enkelte naturområder er derfor skrøbelige, da de kun kan opretholdes gennem en plejkrævende indsats.

Med store sammenhængende naturområder i de kommende nationalparker får vi en mulighed for at skabe en naturnær dynamik, som af sig selv giver en naturlig variation og mangfoldighed, uden at man nødvendigvis skal pleje naturen for at opnå lige den tilstand, man ønsker. Derved opnås også en mere robust og langsigtet sikring af biodiversiteten.

Udfordringen vil være i stigende grad at lade naturens egen frie udvikling finde sted. En tilgroning gennem fri succession kan være et dynamisk element, som man med fordel kan supplere med en afgræsning med store græsædere i indhegnede områder. Dermed er det muligt at opretholde store, træløse strandenge, ferske enge m.m.

*Dexter-køer vejer mindre end andre kvægracer og er velegnede til naturpleje på våde arealer.
Foto: Thyge Nygaard*

Plejet natur

Men også den plejede natur er et vigtigt element i de kommende nationalparker. Kulturlandskaber med ekstensivt udnyttede arealer indeholder en lang række spændende naturtyper. Naturtyper, som både er meget artsrige, og som er typisk danske. Mange af sådanne naturtyper vil det være hensigtsmæssigt at fastholde gennem forskellige plejeforanstaltninger, og husdyr vil ofte spille rollen som naturplejere. Mange af nutidens mest artsrige naturtyper er skabt gennem et tusindårigt samspil mellem mennesker og natur. Under en langvarig, gradvis kultivering af den dynamiske natur er en lang række arter indvandret i området og har etableret faste vokse- og levesteder i den danske natur.

Kategorier for beskyttet natur

Den internationale naturbevarelsesorganisation IUCN (World Conservation Union) har opstillet en række kategorier for beskyttet

natur. Kategorierne spænder fra strengt beskyttet, urørt natur til løst beskyttede kulturlandskaber.

Nationalparker er kategori II

IUCN's kategori II er i dette hæfte tilpasset danske forhold. I de fleste tilfælde vil kun kerneområderne i en dansk nationalpark leve op til kravene i IUCN's definition af en nationalpark, der lyder sådan: "Naturligt land- eller vandområde, udpeget for at (a) beskytte den økologiske helhed af et eller flere økosystemer for nuværende og fremtidige generationer, (b) udelukke udnyttelse eller erhverv som er skadelig for formålet med udpegningen af området, og (c) skabe et fundament for åndelige, videnskabelige, uddannelsesmæssige og rekreative muligheder, som alle skal være miljømæssigt og kulturelt forenelige."

*Samspillet mellem land og hav bliver et væsentligt indhold i den foreslåede nationalpark i Vadehavet.
Foto: Poul Henrik Harritz.*

Græsrodderne gør en forskel

I kan gøre en stor forskel, hvad enten I er aktive i en grøn forening eller arbejder på egen hånd. Jeres viden, engagement og ildhu i samspil med myndigheder og andres indsats er med til at styrke kvaliteten af de danske nationalparker – og gør nationalparker til noget nyt i den danske naturforvaltning.

Det vil også være naturligt at samarbejde med andre lokale miljø- og naturforeninger, der er aktive i området. Overvej også at etablere et mere formaliseret samarbejde i form af jævnlige møder foreningerne imellem. Er der uenighed, så brug tid på at blive enige, så det er ét samlet forslag, der fremlægges for nationalparkbestyrelsen. Det giver større indflydelse. I kan overveje at invitere andre end natur- og miljøorganisationer. Friluftsliv, sport og andre interesser kan der måske også opnås enighed om.

Mange mennesker lærer naturen at kende gennem forskellige former for friluftsliv. Foto: Bert Wiklund.

Få indflydelse

Fra miljøministeren har udpeget en nationalpark, kan det tage op til tre år, før nationalparken er etableret, og den grønne snor klippes. Alene høringsperioderne varer ét år. Selv hvis alt flasker sig, skal I regne med mindst halvandet års arbejde.

I kan få indflydelse hele vejen igennem. Men det kan være fornuftigt at skrive sig bag øret, at processen kan deles op i flere faser:

Anbefalinger

1 Hold fast i fokus!

Det er vigtigt at holde fast i, at hovedformålet med nationalparkerne er naturen. Det er naturen, der skal forkæles og løftes op – det er den som skal være i fokus. Det udelukker naturligtvis ikke, at de andre elementer fra lovens formål tilgodeses.

2 Tænk visionært!

Tænk stort – store naturområder, stor diversitet af dyr og planter, store fugletårne, store oplevelser. Nationalparkerne skal give de besøgende store og flotte naturoplevelser, der ikke kan findes andre steder end i nationalparkerne. Tænk gerne for stort fra begyndelsen. Det er godt at have noget at give af – hvis det bliver nødvendigt.

3 Søg samarbejde!

Find sammen med andre ligesindede mennesker – og foreninger. Måske er der nogle, der vil hjælpe jer undervejs uden selv at deltage i møder, men i stedet indgå i en baggrundsgruppe, som I kan kontakte.

4 Vind venner!

Ofte er succesraten for en indsats bestemt af kontakter mennesker imellem. Er du på god fod med skovrideren, viceborgmesteren, den lokale landmand eller skovejner – så dyrk det! Stik hovederne sammen og fasthold kontakten. Uventede alliancer kan være guld værd til møderne. Uventet gensidig støtte kan være dét, der bryder hul i muren.

5 Fængende formidling!

Natur er også noget, pressen interesserer sig for. Jo mere lokal en sag er, jo større interesse i lokalbefolkningen. I bør derfor overveje, om I har oplevet noget, der kan have interesse for avisen, lokal-tv eller nær-radioen. Det kan være en god naturoplevelse, eller en god beslutning til gavn for naturen, I har drøftet og vedtaget undervejs i arbejdet.

6 Vælg jeres kampe med omhu!

Hellere stå fast på nogle få og afgørende punkter end at være kendt som dem, der evig og altid bare siger "nej". Pressen elsker konflikter. Tænk jer godt om, før I kalder til kamp i en given sag, måske kan konflikten klares på en anden måde.

7 Sæt høje mål – arbejd realistisk!

Sæt høje mål – vær ambitiøs. Men når det ikke er muligt umiddelbart at nå det ambitiøse mål med det samme, så sæt delmål, der peger frem mod det ideelle, og arbejd frem mod det ideelle over en længere årrække. Tag et eller nogle få skridt, hvis ikke andet er muligt og sørg for, at det er muligt at arbejde og forhandle videre efter det/de første skridt.

CASE

Tre familier, der bor

på en ø i Det Sydfynske Øhav, har selv iværksat afgræsning med får på nogle ubeboede holme, der igennem mange år er groet til. Når får og lam slagtes, bliver kødet solgt til andre beboere på øen eller hos økologiske slagtere. Samarbejdet omfatter også kommunen, der stiller en "kofærge" til rådighed, så dyr kan sejles til og fra de ubeboede holme. Den korte bevoksning giver flere ynglende vadefugle og dermed øget artsdiversitet.

Fårene sejles af sted.

Foto: Marianne Krag Petersen

Parken trilles igang

*Morgenstemning fra Agri Bauehøj.
Nationalparker skaber flere besøgende
og dermed ofte en bedre økonomi for
den lokale befolkning.
Foto: Lars Maltha Rasmussen.*

Når miljøministeren – efter politiske forhandlinger med forligskredsen – peger på et område som nationalpark, begynder det egentlige arbejde med oprettelse af en nationalpark. Formelt starter processen med en forespørgsel hos de berørte kommuner, som skal give deres tilsagn om samarbejde. Herefter vil ministeren komme med et forslag til nationalparkens formål, målsætning og afgrænsning i form af et udkast til bekendtgørelse.

Høringsfasen varer i første omgang fire måneder. Er der fremkommet væsentlige indvendinger i første høringsfase, kan der eventuelt komme en anden høringsfase på fire måneder.

I høringsfasen skal I forholde jer til følgende overordnede temaer:

- Formål og afgrænsning
- Målsætninger for nationalparkens udvikling
- Rammer for planlægningen
- Sammensætningen af nationalparkbestyrelsen

Efter en eller to høringsfaser udsteder ministeren en bekendtgørelse for nationalparken. Der etableres en selvejende fond for hver park. Fonden får en "bestyrelse" og i den skal "berørte organisationer" være repræsenteret.

Bestyrelsen har det økonomiske ansvar og kan købe, forvalte og sælge fast ejendom, købe landbrugsarealer, afholde udgifter til information og oplysning og meget mere. Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet, landbruget samt stat og kommune er automatisk repræsenteret i bestyrelsen.

Der oprettes også et "nationalparkråd" hvor organisationer og foreninger og enkeltpersoner med interesse i nationalparken samt erhvervsliv skal være repræsenteret. Mange flere foreninger og enkeltpersoner vil kunne sidde i nationalparkrådet. Det bliver en stor forsamling, men den er vigtig, for det er her, mange af de kreative, gode ideer kan fødes.

Den første, store opgave for bestyrelsen bliver at udarbejde en nationalparkplan. Den skal beskrive nationalparkens etablering og udvikling og indeholde beskrivelser af nationalparkens natur-, landskabs- og kulturhistoriske værdier – og stille mål op for, hvordan de kan styrkes og udvikles. Planen skal også opstille mål for udvikling af friluftsliv, formidling og erhverv i nationalparken og beskrive, hvordan målene kan indfries.

Inden nationalparkplanen kan vedtages, skal det sikres, at lokalsamfundet er blevet hørt – og at lokalbefolkningen får mulighed for at komme med forslag og idéer til planen. Dette skal ske ved at sende planen ud til debat i fire måneder.

Anbefalinger

8 Skyd myterne ned!

Der er mange myter om de danske nationalparker. Nogle frygter et aflukket naturreservat, hvor lokalbefolkningen skal gå rundt i folkedragter og med halm i træskoene – og skovejere og landbrug er bange for, at de ikke kan overleve på grund af mange restriktioner. Hvis det er muligt, kan det være en god ide at fortælle, at der i arbejdet med nationalparker ikke lægges op til tvang, men derimod til frivillige aftaler med private lodsejere. En nationalpark vil ikke affolke, men befolke lokalsamfundet med nytilflyttere og løfte det økonomisk pga. flere besøgende og overnattende gæster.

9 Find frem til kernen!

Find den helt unikke natur i parkforslaget. Det skal i så høj grad som muligt leve op til IUCN's kriterier (se side 13). Er der tale om unik og sjælden natur, der lever op til EU's naturbeskyttelsesdirektiver? Er området tilstrækkelig stort? Kan det udvides ud i landskabsområderne? Kan det – via korridorer – forbindes til andre kerneområder i parken? I hvilken grad kan kerneområdet tåle menneskelig færdsel? Hvis "i mindre grad", hvordan kan det så formidles for de besøgende?

10 Arbejd konkret!

I denne fase bør I gå foran med helt konkrete mål. Gør det i form af præcise målsætninger, fx "I år 2011 skal arealet med rigkær være fordoblet til 45 hektar", eller "I år 2020 skal der yngle mindst 75 par viber på engarealerne mellem byen og fjorden".

11 Styrk naturkvaliteten!

Se på de enkelte områder i nationalparken i lyset af de begreber og definitioner, du har læst om i dette hæfte. Det kan være en god metode til at afklare, hvilken type forvaltning der giver det største udbytte i et forvaltningsområde. Hvad skal der til for at løfte naturkvaliteten i et område af nationalparken?

- Vildhed: Er der områder, der er egnede til at udlægge som områder uden pasning og pleje, men blot underlagt naturens egen udvikling og dynamik?
- Oprindelighed: Er der områder for naturpleje eller andre foranstaltninger, der fx vil frem hæve områdets geologiske historie?
- Kontinuitet: Er der områder, der i særlig grad har behov for pleje for at fastholde det i et ønsket udviklingsstadium?
- Autenticitet: Er der områder i nationalparken, der i særlig grad har behov for pleje for at udrydde introducerede eller invasive arter?
- Specialisering: Er der områder, der skal plejes specielt med henblik på at fremme sjældne og truede arter?
- Kvantitet: Er der områder, der skal forvaltes på en anderledes måde, så det fremmer antallet også af almindeligere planter og dyr?
- Korridorer: Hvilke tiltag skal igangsættes for at binde kerneområderne bedre sammen, så forskellige planters og dyrs behov i forhold til spredning imødekommes? Skal der etableres sammenhængende beplantninger og hegn? Skal der etableres trædesten, fx mindre beplantninger eller små vandhuller?

Anbefalinger

12 Se landskabet!

Uden for kerneområderne ligger landskabsområderne. Hvilke naturtyper findes her? Hvordan kan de blive større, og hvordan kan færdsel ske i landskabsområderne? Hvordan kan dele af landskabsområderne udvikles til kerneområde? Det er i landskabsområderne, at der ligger de største muligheder for at forøge naturkvaliteten. Det er også værd at se på naturen og landskabet uden for den kommende nationalparkgrænse. Her kan skabes sammenhæng til den natur, der ikke ligger inden for parkgrænsen, og her kan måske skabes forbindelser til andre nationalparker.

13 Vis visionerne!

Det kan være en god ide – selv om parken ikke kan ses endnu – at invitere nøglepersoner med på tur. Fortæl om jeres ideer for kerne- og landskabsområderne og hvor, I vil have korridorer.

14 Den grønne entreprenør!

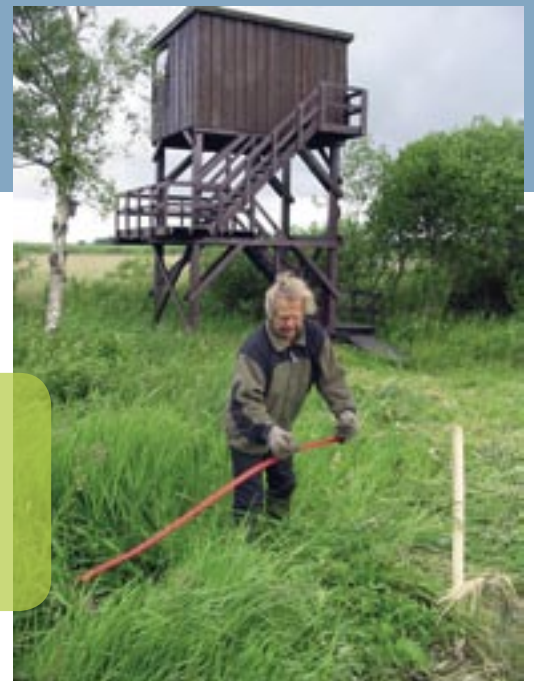
I har sikkert et hav af ideer til, hvordan parken skal forvaltes. Det er en god ide, selv at gennemføre og måske finansiere mindre projekter. Det kan være nye vandhuller i landskabsområder, etablering af udsigter ind over kerneområder, en oplevelsessti for børn ved nationalparkcenteret, et græsningsslaug, der passer et engområde og overdrev eller en økobase, hvor besøgende kan låne eller leje lup, le, kikkert, bestemmelsesbøger m.v. Alt dette skal naturligvis følge nationalparkplanen og aftales med bestyrelsen.

CASE Foreningslivet i Danmark er under forvandling. Før i tiden meldte man sig ind i en forening, men flere og flere vil hellere yde en konkret indsats. Fugleværnsfonden under Dansk Ornitologisk Forening ejer en række fuglerige naturområder. De fleste af dem bliver passet og plejet af en gruppe frivillige medlemmer, der hellere vil arbejde praktisk end teoretisk. Her er det arbejdsgruppen ved fugleområdet Tryggelev Nor på Langeland, der efter endt arbejde stolt stiller op til fællesfotografering. Foto: Helle Hjort.

Er der fugtige områder og mose i nationalparken, vil en lille sti af planker betyde, at det bliver muligt at komme til steder, hvor man ellers vil blive pladdervåd. Det er enkelt at lave sådanne plankestier, og det er med til at kanalisere færdslen, så folk følger stien og ikke går rundt på kryds og tværs og dermed forstyrrer meget mere. I mindre vådområder er det en oplagt ide for en arbejdsgruppe af frivillige. Foto: Allan Gudio Nielsen.

På flere af Fugleværnsfondens ejendomme er det lokale frivillige arbejdsgrupper, der står for pasning af fugletårn og omgivelser, som her ved Gundsømagle Sø, hvor Bent Bartrum er i fuld gang med leen. Foto: Fugleværnsfonden.

CASE

Se en mår.
Danmarks Naturfredningsforening

har i flere år bedt sine medlemmer holde øje med, om der er skovmår i de nærmeste skove. Det er sket ved at have tilsyn med en eller flere fælder. Et arbejde, som en enkeltperson ikke nødvendigvis har tid til, men er man flere, går det lettere – samtidig med at man får en god skovtur ud af det. Arbejdet foregår sammen med private skovejere, og undersøgelserne danner baggrund for en ny forvaltningsplan for skovmåren (www.dn.dk/dyr).

Anbefalinger

15 Grønne og landmænd hjælper hinanden!

Oftentimes bliver de grønne foreninger og landbruget fremstillet som hinandens hovedfjender. En nationalpark vil formentlig rumme landbrug i sine landskabsområder, og såvel inden for som uden for områderne vil landmænd tænke over deres fremtid. Måske vil dyrkningen blive mere naturnær, ekstensiv og i nogle tilfælde økologisk. Behovet for, at landmanden skal lave en naturplan, bliver en realitet. Hjælp ham med det! Gå sammen med én eller flere landmænd og find frem til, hvordan I kan samarbejde. Landmanden har sine ideer, og I har jeres. I kan fjerne buske og træer fra overdrev og plante skærmende træer og buske foran betonbygningerne og den tidligere gylletank. Landmanden kan lave en sti med jeres hjælp igennem landskabet.

16 Benyt jeres specialviden!

Arranger guidede ture, hvis I har tid og overskud. For gæsten er mødet med den lokale ofte noget af det, der gør størst indtryk! Hvis I har speciel viden om bestemte plante- og dyregrupper, så kan I indgå i fx naturovervågningsprojekter.

Per Baand fra Danmarks Naturfredningsforening er en lokal ildsjæl med stor viden om Skjern Å. En viden han øser af som guide for mange grupper hvert år. Foto: Nick Leyssac, Danmarks Naturfredningsforening.

Anbefalinger

17 Aktiv for en dag!

Foreningsverdenen ændrer sig. Flere og flere gider ikke længere et traditionelt foreningsmedlemsskab, men mange vil hellere yde noget i form af praktisk arbejde. Giv dem muligheden. Invitér alle til at deltage en dag med at rydde bjørneklo, slå med le, fælde træer, hamre et borde/bænkearrangement sammen. Mulighederne er mange, og det er sjovt at arbejde praktisk – også med folk, man ikke har mødt før.

Op lille træ – mere en 100 mennesker hjalp heden, da Danmarks Naturfredningsforening i Halsnæs arrangerede naturpleje på Melby Overdrev. Foto: Thyge Nygaard.

CASE

Johannes Bang er ornitolog

og frivillig naturaktivist, der ikke blot har været aktiv for en dag. Det er alene på grund af hans indsats, at der nu yngler op mod 90 par hvinænder i Danmark. I 1980-erne begyndte Johannes Bang at sætte kasser op i træerne ved Esrum Sø. Det gav fuld valuta til begrebet "at gøre en forskel". Gennem et stædigt og vedholdende, praktisk arbejde med at bygge, opsætte og undersøge et stort antal hvinande-redekasser lykkedes det for Johannes, at få hvinanden til at yngle i det område, der nu bliver nationalpark Kongernes Nordsjælland. En god dialog med det lokale statsskovvæsen er naturligvis også blandt forudsætningerne for det vellykkede resultat. Fotos: Ole Andersen og Kenneth Johansson.

Anbefalinger

18 Gå ind i driften!

De lokale organisationer bør være synlige i arbejdet. Det giver en vis respekt fra samarbejdspartnere og besøgende, hvis de indgår i pleje og drift. Det kan være alt fra maling af fugletårn og genopfriskning af info-skilte til høslæt og kamp mod invasive arter.

19 Kogræsserforeninger!

En meget konkret måde at gå ind i driften af en nationalpark er at danne en kogræsserforening. Kogræsserforeninger er et fællesskab om at pleje et areal med græsningsdrift. I stedet for at det er en landmand, som fører tilsyn med dyrene, er opgaven fordelt på medlemmerne, som typisk også deles om vedligeholdet af folde o.l. Til gengæld får medlemmerne kød med god smag og store oplevelser med dyrene, naturen og fællesskabet. Kogræsserforeninger er velegnede til små arealer, hvor tilsynet ellers gør, at græsningen bliver relativt dyrt for landmanden. Igennem de sidste 20 år er mange kogræsserforeninger vokset frem. I dag er der ca. 55 foreninger, og antallet øger støt. Kogræsserforeninger er en god måde at vise, hvad engagerede borgere også kan gøre i en nationalpark. Læs mere om kogræsserforeninger på www.dn.dk/koguide

En kogræsserforenings opgave er bl.a. at føre tilsyn med dyrene. Til gengæld får medlemmerne kød med god smag og store oplevelser med dyrene, naturen og fællesskabet. Fotos: Mikkel Jungersen.

Anbefalinger

20 Husk sammenhængen!

Det er nu, tiden er inde til at tænke ens egen nationalpark ind i en større sammenhæng. Hvordan skal korridorer anlægges for at få sammenhæng mellem nationalparken og de større, sammenhængende naturområder uden for parken? Er det muligt at koble forskellige nationalparker sammen gennem korridorer, der også kan anvendes af friluftslivet, så det bliver muligt at vandre fra park til park?

Danmarks Naturfredningsforenings afdelinger har arbejdet med landskabelige og naturmæssige sammenhænge i deres "Fremtidens Natur i kommunen". Hæfterne er en god måde at konkretisere visioner for natur og landskab. Se mere på www.dn.dk/fremtidensnatur

Hvor kan man hente hjælp?

Danmarks Naturfredningsforening
Masnedøgade 20, 2100 København Ø.
www.dn.dk
Tlf. 39 17 40 00
Mail: dn@dn.dk
Kontaktperson: Nick Leyssac

Dansk Ornitologisk Forening
Vesterbrogade 138-140, 1620 København V.
www.dof.dk
Tlf. 33 28 38 00
Mail: dof@dof.dk
Kontaktperson: Michael Borch Grell

Friluftsrådet
Scandiagade 13, 2450 København SV.
www.friluftsradet.dk
Tlf. 33 79 00 79
Mail: fr@friluftsradet.dk
Kontaktperson: Eigil Larsen

WWF Verdensnaturfonden
Ryesgade 3F
2200 København N
www.wwf.dk
Tlf: 35 36 36 35
Mail: wwf@wwf.dk
Kontaktperson: Tommy Dybbro

Hæftet kan også downloades fra de fire organisationers hjemmesider:
www.dn.dk
www.dof.dk
www.wwf.dk
www.friluftsradet.dk

Tekst:

Poul Henrik Harritz i samarbejde med Tommy Dybbro (WWF Verdensnaturfonden), Michael Borch Grell (Dansk Ornitologisk Forening), Eigil Larsen (Friluftsrådet) og Nick Leyssac (Danmarks Naturfredningsforening).

Billeder:

Udover de allerede krediterede: S.1 og 24: Jan Skriver, S.3: Lars Malta Rasmussen, S.4 og 12: Mikkel Jungersen, S.6: Kenneth Johansson, S.14: Thyge Nygaard, S.17: Lars Gejl. S.22: Lone Gudiksen Møller.

Grafisk design:

Lone Gudiksen Møller (Danmarks Naturfredningsforening)

Oplag: 3.000 ekspl.

Denne publikation er støttet med Tips- og lottomidler til friluftslivet.

Dansk Ornitologisk Forening

Friluftsrådet
THE DANISH OUTDOOR COUNCIL

Danmarks
Naturfredningsforening

**Naturen på dagsordenen
- i nationalparkerne**

Gode råd til alle,
som vil arbejde med naturen